

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

Журналистің қызметі қаншалықты еркін?

ЖАРИЯЛАНДЫ
13.10.2022СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/126512/>

Қазақстан Республикасының білім және ғылым министрлігі

Тұран университеті

Мақала

Тақырыбы: «Журналистің қызметі қаншалықты еркін?»

Орындаған: Медетбек М.М.

Топ: Журналистика-3

Алматы 2022 жыл

Журналистика ғылымында журналистік қызмет бостандығын талқылауға қатысты

мәселелерден гөрі өзекті және өзекті тақырып жоқ шығар.

Бостандық тақырыбы теориялық (оның ішінде философиялық) және публицистикалық әдебиеттердің көптеген беттеріне арналған. Бостандық идеясы көптеген ғасырлар бойы адамдардың ұрпақтарын шабыттандырды және шабыттандырды.

Табиғи тілдегі «Бостандық» сөзі өте мағыналы. «Орыс тілінің сөздігінде» сөздің он шақты мағынасы бар. Бірақ бұл жағдайда бізді» Бостандық «әлеуметтік ғылым, әлеуметтану ұғымы ретінде қызықтыруы керек, өйткені журналистика теориясы өз анықтамаларында бостандықты түсінуден туындауы мүмкін емес, мысалы,» жеңілдік, ешнәрседе қиындықтың болмауы «немесе» жеңілдік, байланыстың болмауы «немесе» қамауда емес адамның жағдайы, тұтқында».

Журналистің бостандығы-бұл журналистің әлеуметтік ұстанымына, яғни оның белгілі бір оқиға, құбылыс туралы көзқарасына негізделген ерекше ұғым. Бостандық-бұл өз бетінше шешім қабылдау мүмкіндігі, бағыт пен қызмет тәсілдерін таңдауда мәжбүрлеудің болмауы. Қазіргі Ресейде журналистің бостандығы мәселесі әлеуметтік-шығармашылық, экономикалық және құқықтық тұрғыдан өте өткір. Көптеген журналистер оларға мемлекеттің немесе кәсіпорындардың қысымынан зардап шегеді. Біреу өз бостандығын бай немесе ықпалды адамдар мен компанияларға саналы түрде «сатады». Кейбіреулерге бостандықты редакция немесе басылым иесі шектейді, дегенмен басшылардың өздері «авторлардың пікірі редакцияның пікірімен сәйкес келмеуі мүмкін» дейді. БАҚ туралы заң бар, онда журналистің өз ойларын білдіру бостандығына құқығы нақты жазылған, бірақ, өкінішке орай, біздің елде және шетелде ол жиі сақталмайды.

Баспасөз бостандығы мәселесі мөрдің пайда болуымен туындады және бізді ғасырлар бойы мазалап келеді, өйткені кез-келген әлеуметтік күш өзі үшін максималды еркіндікті талап етеді және өз құқықтарының бұзылуына күрт жауап береді. Ең алдымен, бостандық ұғымына анықтама берген жөн: бұл іс-әрекет тәсілдерін және оның бағытын таңдауда мәжбүрлемей, өз бетінше шешім қабылдау мүмкіндігі. Керісінше, еркін емес бұқаралық ақпарат құралдары: олардың қызметі (мақсаттар мен нәтижелерді қамтитын) қоғамның регрессиясы мен құлдырауына, заңдардың бұзылуына және адамгершілікке қарсы үгіт-насихатқа әкеледі.

Журналист өз қызметінің еркіндігі мәселесін өзінің шығармашылық ұстанымы негізінде өзінің кәсіби қызметінің сипатын айқындайтын, белгілі бір шығармашылық бағыттағы басылымды таңдаған немесе жасаған кезде шешеді. Шешім қабылдау еркіндігі мәселесі өте күрделі, тіпті егер журналист оны қалағанын жасауға құқылы деп санаса да. Бұл осы бостандықты жүзеге асыру бірқатар маңызды кедергілерге (физикалық, құқықтық, этикалық) тап болатындығынан туындайды.

БАҚ бостандығының қай жерде басталып, аяқталатынын түсіну үшін оның эволюциясын журналистиканың Тарихи түрлері арқылы батыл бейнелеу керек:

Феодалдық-монархиялық: қуатты орталықтандырылған мемлекеттердің қалыптасу кезеңінде монархияны нығайту мақсатын көздейді. Бұл түрі алғашқы газеттер пайда болғаннан кейін қалыптаса бастады.

Діни және діни: теодоллизм дәуіріндегі діни дүниетанымға негізделген үстем идеологияның уағызшысы. Ол сондай-ақ феодалдық-монархиялық типтегі одақтас.

Буржуазиялық: антифеодалдық күрес аясында пайда болған буржуазиялық революциялардың жеңісін идеологиялық тұрғыдан дайындады. Бұл журналистика экономикалық және әлеуметтік жүйелер арқылы капитализмнің даму динамикасын, олардың идеологиялық тұжырымдамаларын көрсетеді.

Социалистік: жұмысшылардың мүдделері мен құқықтарын жақтайтын топтардың дамуымен пайда болды. Бұқаралық ақпарат құралдарының осы түрінің аясында одан басқалары ерекшеленеді:

Социал-демократиялық тармақ: реформаторлық жолмен трансформацияны енгізуге ұмтылып, демократиялық ережелерді қабылдады

Весп коммунистік: бастапқыда бүкіл адамзаттың бақыты мен социалистік таңдау идеясы туралы армандарға негізделген ескі әлемге қарсы революциялық күрестің мақсаттарын көздеді. Бірақ бірте-бірте тоталитарлық режимнің салдарынан БАҚ өз принциптерін бұзып, бұқараның сенімін жоғалтты.

Ресей қоғамының дамуындағы өтпелі кезең: 1985 жылдан бастап(Қайта Құру) демократиялық нормалардың жандануы.

Ақпарат ғасыры: 21 ғасыр өркениеті = ақпараттық қоғам, сондықтан оның ішіндегі халықтар әлемнің жаһандануына байланысты қоғам өмірінің 4 саласымен өзара байланысты.

БАҚ бостандығының үш жағдайы (факторы) бар: экономикалық, құқықтық және әлеуметтік-шығармашылық. Еркіндік ұғымдарының бұл жүйесі (оның құрылымы) схемада ұсынылуы мүмкін:

БАҚ бостандығының экономикалық факторлары:

Бастапқы шығындар: қызметкерлердің жалақысы, үй-жайды жалға алу және т. б. (газет, журнал шығаруға, теле немесе радио хабарларын құруға, агенттік ақпарат қызметін құруға, яғни БАҚ — тың белгілі бір түрін құруға дайындық кезінде қажет)

Демеуші немесе тәуелсіз мекеме үшін материалдық жағдайлары жоқ БАҚ иелігіндегі коммерциялық құрылымдар өздерінің ақпараттық саясатын белгілейді. Бірақ көбінесе БАҚ әлеуметтік көзқарастар бойынша жақындарын іздейді.- экономикалық институттар.

Нарықтық экономика жағдайындағы табыс БАҚ-тың жұмыс істеуі кірістердің шығыстардан асып кетуіне ұмтылуда. Негізгі кірістер ақпаратты тұтынушыдан келеді, бірақ бәсекелестік жағдайында кейде бағаны азайтуға тырысу керек.

Мемлекет бұқаралық ақпарат құралдарының экономикалық жағдайына әсер етудің әртүрлі мүмкіндіктеріне ие (жеңілдіктер). Әрине, билік, БАҚ тұрғысынан Егемен ойлаушыларға басымдық берілмейді. Мемлекеттік БАҚ салық төлеушілерден түсетін мемлекеттік бюджет қаражатына сүйенеді. Бірақ бұл жағдайда бұл БАҚ әртүрлі көзқарастарды білдіруге және қоғамның барлық топтарының мүддесі үшін мәдени-рекреациялық қызмет жүргізуге міндетті. АҚШ-тағы соңғы жағдайды еске түсіре отырып, біз бұқаралық ақпарат құралдарының экономикалық еркіндігінің қалай

шектелетінін байқай аламыз: «АҚШ Жоғарғы Соты федералды байланыс комиссиясынан бір компанияға бір аймақта бір уақытта телеарна мен газетке иелік етуге немесе бір аймақтық» ... » нарығында бірнеше теледидар немесе радиостанцияға ие болуға рұқсат беретін ережелерді енгізуден бас тартты. Жоғарғы соттың шешімі мақұлданды Тұтынушылар одағы. Ұйымның пікірінше, бұл «жаңалықтар саласындағы бәсекелестік олардың әртүрлілігіне ықпал етеді» деп санайтындар үшін үлкен жеңіс («хабарлайды Warc.com»). Яғни, журналистикадағы монополияның алдын алу арқылы АҚШ үкіметі бұқаралық ақпарат құралдарының кірісін азайтады және олардың материалдық тәуелсіздігін шектейді.

Өнім Жарнама БАҚ табысының едәуір бөлігін құрайды (жарнама берушілерден төленетін төлем 80 пайызға дейін, ал тегін басылымдар үшін — егер басқа табыс көздері болмаса, барлық қажетті қаражат).

Монополияға қарсы заңнама: аудиторияға бұқаралық сананың манипуляциясын шектеуді, бағаның озбырлығын жоюды, қызмет көрсету мәдениетін арттыруды көздейтін бәсекелес басылымдар арасында таңдау беріледі.

Осылайша, экономикалық еркін БАҚ — бұл өзінің экономикалық мәселелерін сыртқы араласусыз шешетін БАҚ (егер кіріс шығыннан көп болса), бірақ бұл бүгінгі күнге дейін өте сирек кездеседі. Сондықтан бұқаралық ақпарат құралдарының экономикалық еркіндігінің жолы — бірқатар ақпараттық институттарды қамтитын фирмалардың бірлестігі деп айту әдеттегідей.

БАҚ бостандығының заңды факторлары:

Журналистің бостандығы заңнамамен реттеледі, яғни заңға сәйкес емес қажеттілік шеңберіндегі іс-әрекет (заңнама негізінде өмірді реттейтін мемлекеттің болуы жағдайында). Журналист бостандығының заңды жағының үш тұжырымдамасы бар:

Авторитарлық (экстремалды өрнек: тоталитарлық) — тек билік ақпараттық қызметтің еркіндігін қолдана алады.

Баспасөздің толық еркіндігі — баспасөзді мемлекет тарапынан барлық бақылаудан босату.

Жауапты Бостандық тұжырымдамасы-бұқаралық-ақпараттық қызмет бостандығының принципті негіздерін сақтай отырып, журналист қызметін құқықтық реттеу.

БАҚ бостандығы проблемасына байланысты журналистің бостандықты теріс пайдалануы деп түсіндірілетін тыйым салынған әрекеттерді бөліп көрсету керек:

Мемлекет мүдделерін қорғау (көптеген елдерде арнайы бар.билікке қатысты БАҚ бостандығын реттейтін актілер-мысалы, әскери және мемлекеттік құпия туралы заңнама.

Адамның құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау (БҰҰ қабылдаған адам құқықтары декларациясына сәйкес)

Бұл бостандық шекаралары яғни бұқаралық ақпарат құралдарының құқықтары мен міндеттері (Конституцияға сәйкес журналистің бостандықты теріс пайдалануына жол берілмейді. Бірақ екінші жағынан, БАҚ туралы заң журналистика қызметінің еркіндігіне нұқсан келтіргені үшін жауапкершілік белгілейді, мысалы, цензура)

Қорытынды.

Журналистік мамандық-қоғамдық мамандық. Қандай журналистика-қоғам, қандай қоғам-мемлекет. Яғни, қоғамда журналистің қызметі өте маңызды рөл атқарады. Ол үлкен әлеуметтік жауапкершілікке ие. Журналист адамның санасына, мінез-құлқына, эмоцияларына, сондай-ақ оның психологиялық саласына әсер етуі мүмкін. Сондықтан журналистік кәсіптің өкілі адамгершілік, рухани бай және асыл адам болуы керек, ол қандай ақпаратты және қоғамға қандай мақсатта ұсынатынын нақты біледі.

ҚР Заңының 47, бұқаралық ақпарат құралдары туралы, ақпарат, ақпараттандыру және ақпаратты қорғау, авторлық құқық және сабақтас құқықтар туралы, мемлекеттік

құпия туралы, Мемлекеттік органдардың қызметін мемлекеттік БАҚ-та жариялау тәртібі туралы, Жарнама туралы, халықаралық ақпарат алмасуға қатысу туралы.

Мен жүргізген зерттеуді қорытындылай келе,

1. Журналистік мамандықты талдау журналистің білім мен қабілеттің кең профиліне ие болуы керек екенін көрсетті.

2. Журналист қоғамның әртүрлі салаларымен, соның ішінде коммерциялық және саяси бағыттағы құрылымдармен өзара әрекеттеседі. Журналист қоғамға қызмет етуі керек және оның жойылудың орнына шығармашылық жолмен жүруіне ықпал етуі керек.

3. ҚР журналистік қызметтегі басты мәселе-цензураға ресми түрде реттелетін тыйым салынған сөз бостандығының айқын болмауы.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.